

**Караєва С.Р.**  
*студентка IV курсу*  
*архітектурного факультету*  
*Київський національний університет будівництва і архітектури*

## **ВІДОБРАЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО СТАНУ ДЕРЖАВИ В АРХІТЕКТУРІ СТОЛИЦІ**

Архітектура, як система просторів, будівель і споруд, створює матеріально організоване середовище для життя і діяльності людини. Розвиток архітектури тісно пов'язаний з розвитком соціальних та політичних відносин, які відображаються у структурі міст, архітектурі міських просторів, житлових будівель, храмів тощо.

Архітектура і політика завжди були по'язані. Сам термін «політика» є похідним від давньогрецького «поліс», тобто виникнення політичних відносин пов'язане з виникненням полісів - міст з особливим типом соціально-економічного і політичного устрою. Можна сказати, що розбудова соціально-політичних відносин відбувалася водночас з формуванням міст. З виникненням та зміцненням держав зростала роль архітектури як відображення державного і суспільного устрою, адже розбудова міст і зведення будівель адміністративного, суспільного, культового та оборонного призначення ставала обов'язком влади [1].

Найбільш яскравим фактором прояву і утвердження влади є будівництво в столиці держави. Приклади цього можна навести з історії архітектури та містобудування.

Реконструкція європейських столиць у ХІХ ст. була не лише необхідністю, а й політичним актом. Наприклад, реконструкція Парижу за часів правління Наполеона ІІІ мала підвищити авторитет монарха серед парижан та уславити відновлену монархію як торжество розуму і прогресу, а також певною мірою захистити її від чергової революції. Радянські дослідники вважали, що реконструкція міста слугувала політичний меті: з центральних кварталів Парижу витісняли пролетаріат, а широкі та прямі проспекти зводились для того, щоб облегшити проведення військових операцій та ускладнити зведення барикад у разі чергового повстання [2, с. 226]. Тобто, з цієї точки зору, реконструкція міста була покликана красномовно захистити політичні еліти, а соціальні проблеми не вирішувала - міські нетрі не були ліквідовані, а замкнулись кільцем на околицях міста, і це вказувало на характер влади. За прикладом Парижу у ті самі часи відбувалася реконструкція Відня, у переплануванні якого прагнули втілити історичну та політичну ідею про спадкоємний зв'язок Австрійської імперії з давньоримською [2, с. 234].

У ХХ ст. показними були проекти реконструкції Москви та Берліну. Сталінська реконструкція Москви 1930-1940-тих років була необхідністю: місто не просто швидко зростало, а й повинно було стати столицею першої у світі соціалістичної держави. У місті були прокладені широкі та прямі проспекти, метрополітен, канал, що з'єднував Москву з Волгою, нові парки - для відпочинку населення. Реконструкція відбулася ціною знищення значної частини історично- архітектурної спадщини, насамперед культової архітектури, яка за своєю функцією не була потрібна соціалістичному суспільству. Окремі будівлі та цілі комплекси були переміщені або знесені задля реалізації плану. Письменник В. Катаєв красномовно зобразив цей процес: «Незрима всевладна рука переставляла пам'ятки, як шахові фігури, а деякі з них зовсім скидала з дошки» [4]. Нові споруди були зведені у стилі неокласицизму та відрізнялися монументальністю та ідеологічністю - такий стиль називають «сталінським неокласицизмом». Реконструкція столиці СРСР була перервана війною,

а у повоєнний період була продовжена зі значними змінами.

Реконструкція Берліну була розпочата наприкінці 1930-тих років та призупинена у 1943 р. Берлін, за планами Гітлера та його архітектора Шпеєра, мав стати столицею світу й мати відповідну назву - «Столиця світу Германія». Проект перебудови Берліну передбачав зведення багатьох монументальних споруд за рахунок знесення житлового фонду, кладовищ та інших споруд. Запроектовані об'єкти були також еклектичними з вираженою монументальністю, відрізнялися гігантоманією та потребували колосальних матеріальних та трудових витрат. Втілити щось подібне можливо було лише за умови перемоги у війні з використанням надбаних ресурсів. Проект не був реалізований зі зрозумілих причин, але вже на старті будівництва було знесено чимало будівель та виселено тисячі родин. Ці приклади стверджують, що за умов диктатури містобудування не виключає кардинальних та навіть злочинних заходів, а архітектура взагалі є полем прояву ідеології.

Щодо архітектурного середовища Києва слід зазначити, що його архітектуру наразі найчастіше використовують у комерційних цілях. За чисельною зовнішньою рекламою складно розгледіти справжнє обличчя міста. За таких умов жителі та гості міста втрачають відчуття уваги та поваги до себе. Те, що пріоритет у формуванні та оформленні архітектурного середовища віддається інтересам комерційних структур, а не інтересам громадськості та потребам населення, яскраво ілюструє, хто є господарем міста.

Інша проблема полягає у захисті й реконструкції історично-архітектурної спадщини Києва. У останні роки неодноразово мали місто конфлікти між громадськими активістами та комерційними організаціями, у яких влада не була спроможна надати рішення або обґрунтувати його належним чином. До таких спірних об'єктів належить, зокрема, реконструкція Гостиного двору на Конtrakтовій площі. У 2011 р. постановою Кабінету Міністрів України даний об'єкт був позбавлений статусу пам'ятки архітектури, а відтак його реконструкція більше не потребувала узгодження й могла проводитись приватними компаніями. Перспектива побудови багатоповерхового торгівельно-офісного центру, можливий вигляд якого міг зашкодити цілісності історичної забудови площі, викликала обурення та протесні акції. За зміни влади, у 2014 р., суд повернув Гостиному двору статус пам'ятки архітектури, що задовільнило активістів. Однак можна сказати, що насправді історія цієї архітектурної споруди була однаково невідома та нецікава як минулій, так й дійсній владі, адже будівля Гостиного двору була неодноразово перебудована за час її існування, і на даний момент її навряд чи можна назвати автентичною спорудою 1809 року зведення, як це зазначають. Скасовувати статус пам'ятки архітектури задля можливого корупційного інтересу (як припускали активісти) або повертати його через протест суспільства без належного дослідження й обґрунтування є однаково непрофесійним. Відповідність споруди наданому їй статусу у зазначеному формулюванні потребує ретельного розгляду зі сторони профільних структур влади, але на даний момент можна констатувати неспроможність влади до якісного вирішення подібних питань.

Також можна навести приклад конфліктів навколо реконструкції Андріївського узвозу. Рішення про реконструкцію вулиці було прийнято у 2011 р. і передбачало реконструкцію або реставрацію фасадів будівель їх власниками. У 2012 р. було знесено три історичні будівлі, а на їх місці планувалось зведення 8-поверхового бізнес-центру. Внаслідок протесту громадськості забудовник відмовився від будівництва. Влада ситуацію не коментувала. У 2016 р. зі скандалом була завершена реконструкція будівлі Театру на Подолі. Вигляд нової будівлі й досі є предметом суперечок у суспільстві, однак більшість висловила невдоволення і обурення

порушенням історичного середовища сучасною архітектурою. Влада відреагувала на протести громадськості й дала коментарі про те, що при будівництві не були враховані вимоги містобудівної ради і будівля не буде здана в експлуатацію без урахування думки суспільства [5]. Те, що подібні питання розглядаються і коментуються владою постфактум, як реакція на протест громадськості, є свідченням недосконалості системи і низької зацікавленості влади питаннями архітектури та містобудування.

Взагалі відсутність порядку та єдиного напрямку у містобудуванні та архітектурі столиці держави, що характерно для Києва, може свідчити про ідеологічну кризу, кризу ідентичності у країні та недосконалість політичної влади, яка не має чіткого уявлення про те, якою має бути країна. Наразі у розв'язанні проблем містобудування і архітектури частіше задіяні громадські активісти, а не представники міської влади. Те, що влада не переймається наслідками процесів, які відбуваються у архітектурі міста зараз, вказує на нестабільність політичного стану у державі та невпевненість влади у подальшому майбутньому.

### Література

1. Мамонтова Е.В. Мистецтво та архітектура як формоутворюючий фактор політичної організації суспільства [Електронний ресурс] / Е.В. Мамонтова. - Режим доступу: [http://www.stattionline.org.Ua/histori/114/21615-mistectvo-ta-arxitektura-yak-formoutvoryuyuchij-faktor-poHtichnoi\\_-organizacn-suspilstva-vid-davnosxidnoi\\_-despotn-do-antichnix-form-derzhavnosti.html](http://www.stattionline.org.Ua/histori/114/21615-mistectvo-ta-arxitektura-yak-formoutvoryuyuchij-faktor-poHtichnoi_-organizacn-suspilstva-vid-davnosxidnoi_-despotn-do-antichnix-form-derzhavnosti.html).
2. История градостроительного искусства. Поздний феодализм и капитализм / Т.Ф. Саваренская, Д.О. Швидковский, Ф.А. Петров. Учебник для вузов. - М. : Архитектура-С, 2004. - 392 с.
3. Лоу С.М. Пласа : политика общественного пространства и культуры / С.М. Лоу. Пер. с англ. - М. : Strelka Press, 2016. - 352 с.
4. Сталинская реконструкция Москвы [Електронний ресурс] - Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Сталинская\\_реконструкция\\_Москвы](https://ru.wikipedia.org/wiki/Сталинская_реконструкция_Москвы).
5. Место не для всех [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://korrespondent.net/city/kyiv/3780747-mesto-ne-dlia-vsekh-skandal-vokrah-teatra-na-podole>.